

ปรากฏการณ์ฟ้องปิดปากสื่อมวลชนกับหลักนิติธรรมของไทย

จัดทำโดย

นายбакบั้น บุญเลิศ

รหัสประจำตัว ๖๗๑๒๒๐

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการอบรมหลักสูตร
“หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๑๒

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทบาทหน้าที่ ความสำคัญของสื่อมวลชนและสภาพปัญหา

สื่อมวลชนในประเทศไทย ถือเป็นกลไกสำคัญของสังคม ในฐานะที่เป็นกระบอกเสียงของประชาชน และเป็น ที่พึ่งของประชาชนในการเรียกร้องขอความเป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ผ่านการผลิตข้อมูล ข่าวสาร และเป็นกระจกเงาสสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคม

ในมิติของการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร สื่อมวลชนถือว่ามียุทธศาสตร์อย่างมากในด้านการกำหนดวาระข้อมูล ข่าวสารต่อสังคม (Agenda Setting) สื่อมวลชนถือว่าเป็นตัวกลางการนำคิดและเลือกเสนอข้อมูลข่าวสารให้ สังคมได้เห็นภาพแท้จริงที่เกิดขึ้น (Gatekeeper) นอกจากนี้สื่อมวลชนยังเป็นเสมือนแสงเทียนแห่งปัญญา จากการนำเสนอแนวคิดผู้รู้ ผู้นำทางความคิดของสังคม (Opinion Leader) จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่าง ใดอย่างหนึ่ง

อีกมิติหนึ่ง หน้าที่อันสำคัญของสื่อมวลชน คือ การทำความจริงให้ปรากฏ ผ่านกระบวนการสืบค้นข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิพากษ์วิจารณ์การทำงาน นโยบาย แผนงาน โครงการของรัฐบาล ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และองค์กรของรัฐต่างๆ ที่ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด แล้วเกิดผลกระทบต่อ ประชาชนในภาพรวม

จะเห็นได้ว่าบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชนนั้น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคนและทุกอาชีพ มีทั้งที่ ก่อให้เกิดประโยชน์และก่อให้เกิดความเสียหายได้ถ้าเลือกใช้ไม่เป็น ด้วยสถานะเช่นนี้เอง จำเป็นอย่างยิ่งที่ สื่อมวลชนจะต้องมีจิตสำนึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนและประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลทางธุรกิจ การค้า การขายข่าวเพียงอย่างเดียว

เนื่องเพราะการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ในหลากหลายมิติจะส่งผลกระทบต่อในวงกว้างหลายมิติ อาทิเช่น

๑. กรณีการทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข่าวสารที่มีสาระและความเป็นจริงต่อประชาชนทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ข่าวสารเช่นนี้ต้องมีความเป็นจริงหรือเชื่อได้ว่าเป็นการนำเสนอข่าวด้วยความบริสุทธิ์ใจ ถ้าหากสื่อมวลชนให้ข่าวที่ไม่มีความเป็นจริงหรือไม่บริสุทธิ์ใจแล้วไซ้ไร้อาจก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่บุคคลหรือ กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิดผลเสียแก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นได้ตลอด ขณะที่ ประชาชนต้องการข้อมูลที่ถูกต้องไปใช้ในการตัดสินใจอย่างถูกต้องและอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง

๒. กรณีทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้และข้อคิดเห็นต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน ผู้ชม และผู้ฟัง สื่อมวลชนจะต้องมีองค์ความรู้ ในข้อมูล ข้อเท็จจริงผ่านข้อคิดเห็น หรือข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่สอดแทรกลงไปไม่ใช่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม

๓. กรณีทำหน้าที่เป็นผู้คอยชักท้วงผู้มีอำนาจหรือมีบทบาทในการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ สื่อมวลชน จะต้องทำหน้าที่ในการรวบรวมกลั่นกรองข้อเรียกร้องในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม เพื่อป้องกันมิให้เกิดการเผชิญหน้าจนทำให้ความขัดแย้งหรือข้อเรียกร้องบานปลาย

๔. กรณีทำหน้าที่ในเรื่องสังคมอุดมการณ์ทางการเมือง (Political Socialization) สื่อมวลชนจะเป็นตัวกลาง (Agent) ที่สำคัญในการทำให้ประชาชนได้เรียนรู้กระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในฐานะที่เขา เป็นสมาชิกในสังคมการเมือง การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรค

การเมือง การตรวจสอบการบริหารประเทศของรัฐบาล การทำหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้นจะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นสถาบันวิชาชีพหนึ่งของสังคม เข้าไปมีบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่งในการ ปลุกฝังและพัฒนาความคิดเห็นทางการเมืองที่ถูกต้องแก่ประชาชน โดยเฉพาะในระบบการเมืองแบบ ประชาธิปไตยดังนั้นสื่อมวลชนจึงต้องมีจรรยาบรรณในการทำหน้าที่ตามที่สังคมคาดหวังควบคู่ไปด้วย มิเช่นนั้น สื่อมวลชนจะกลายเป็นเครื่องมือในการทำลายล้างทางการเมืองไปโดยปริยาย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า สื่อมวลชนเป็นหนึ่งในองค์ประกอบอันสำคัญของสังคมไทย ที่ใช้ ข้อมูลทางด้านข่าวสาร ข้อคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ การขุดคุ้ย สืบค้นหาข้อเท็จจริง ทั้งในด้านการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวพันกับปัญหาปากท้องของผู้คนในสังคม ตลอดจนการเอารัดเอาเปรียบทางธุรกิจ ด้านสังคมมีการนำเสนอข่าวที่อาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบ หรือความแตกแยกในสังคม ผ่านการสะท้อนความคิดเห็นที่แตกต่าง จนสังคมเกิดปัญหาในการแก้ปัญหา หรือหาทางออกจากจุดอับ และเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีต่อสังคมไทย อย่างมากมาย

ด้วยบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่เข้าไปทำหน้าที่แทนภาคประชาสังคมในแทบทุกเรื่องนี่เอง สื่อมวลชนจึง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิ เสรีภาพควมมีอิสรภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ผ่านการทำหน้าที่โดยสุจริต ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด มิเช่นนั้นจะทำให้ข้อมูลข่าวสารความเป็นจริงที่สังคมพึงได้รับรู้ข้อเท็จจริงจะถูกสกัดกั้นจากผู้ที่ไม่ปรารถนาจะให้สังคมได้รับรู้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

ดัชนีเสรีภาพสื่อไทยในปี ๒๕๖๗ ที่ถูกจัดอยู่ที่อันดับ ๘๗ จาก ๑๘๐ ประเทศ ถือว่าประเทศไทยอยู่ในกลุ่ม ประเทศที่ “สถานการณ์มีปัญหา : Problematic Situation” คือตัวสะท้อนภาพการใช้ข้อกฎหมายมาคุกคาม ปิดกั้น การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในประเทศไทย

แม้ว่าในสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารปัจจุบันสื่อมวลชนจะถูกต้องคำถามในการทำหน้าที่อย่างหนักหน่วง จากปรากฏการณ์ความเจริญเติบโตของเทคโนโลยี ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามา มีบทบาทต่อการรายงานข่าวของนักข่าวที่เดิมต้องรายงานข่าวผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง ผ่านโทรทัศน์ ผ่านหนังสือพิมพ์ มาเป็นการรายงานข่าวผ่านเว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม ยูทูบ ซึ่งการเข้ามาของสื่อสังคมออนไลน์ทำให้พฤติกรรมกรับข่าวสารของประชาชน เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่ทุกคนมีหน้าจอของตัวเองเป็นโทรศัพท์มือถือถือความเร็ว จำนวนผู้เข้าถึงผู้กดไลค์ กดแชร์ ได้กลายเป็นแรงดึงดูดผู้คนมากกว่าเนื้อหาสาระ ข้อเท็จจริง

โซเชียลมีเดีย เป็นเครื่องมือสื่อสารที่เข้าถึงได้รวดเร็วและพร้อมใช้งานได้ง่ายตลอดเวลา สื่อมวลชนยังต้องใช้หลักจริยธรรมและความรับผิดชอบที่มากขึ้น การนำเสนอข่าวยังต้องใช้ความระมัดระวังมากขึ้น สื่อต้องทำหน้าที่ในการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร ตรวจสอบและสกัดกั้นข่าวลวง (fake news) เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อผู้หนึ่งใดในทางมิชอบตามหลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพมากขึ้นเท่านั้น

การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ มีประเด็นให้ชวนตั้งคำถามและคิดต่อมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพาดหัว การใช้ตัวโปรยบางข่าวพาดหัว การใช้ถ้อยคำรุนแรง การพาดหัวด้วยประโยคที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสารไปในเชิงลบ หรือตีความได้สองแง่สามง่าม การพาดหัวแบบไม่ได้เกี่ยวข้อง

กับเนื้อหาข่าวที่นำเสนอ การพาดหัวข่าวแบบเกินจริง เพียงเพื่อต้องการยอดไลค์ (like based) หรือยอดผู้เข้าชม เพื่อเรียกค่าโฆษณาเป็นกระแสหลัก กลายเป็นคำถามถึงมาตรฐานแห่งวิชาชีพของสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง ปัญหาทั้งหมดนั้น มีอภัยยับยั้งการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนแทนผู้คนในสังคมได้ เพียงแต่จะทำอย่างไรให้ผู้ทำหน้าที่สื่อมวลชนตระหนัก มีสำนึกในการทำหน้าที่ของตัวเองว่า ทุกการกระทำ ทุกข่าวสาร ทุกประเด็นที่สื่อมวลชนนำเสนอ ล้วนมีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

แต่สิ่งที่หยุดยั้งการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้มากที่สุดคือ การฟ้องร้องคดีทางกฎหมายเพื่อปิดปาก การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ทั้งในรูปแบบของการฟ้องร้องในคดีอาญา การฟ้องร้องในคดีหมิ่นประมาท การฟ้องร้องฐานความผิด พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ ที่มุ่งเน้นสกัดกั้นการทำงานของสื่อมวลชนในการนำความจริงสู่สังคม ที่นับวันจะรุนแรงมากขึ้น

Nation Way คนข่าวเครื่องเนชั่น

แม้ว่าสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน ที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมาย แต่พฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปจากเทคโนโลยี และโซเชียลมีเดีย ตลอดจนสื่อสมัยใหม่ และโลกของ “ใครก็เป็นสื่อได้” ทำให้บทบาทการทำหน้าที่อย่างมืออาชีพ ความรับผิดชอบ มาตรฐานจริยธรรมในอาชีพของสื่อมวลชนเสื่อมโทรมลงไปอย่างมาก จนทำให้ผู้คนในสังคมไม่สามารถแยกแยะได้ระหว่างความเห็นกับความจริง

สื่อมวลชนจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเป็นมืออาชีพ ความรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อการทำงาน การปฏิบัติตัว มารยาท จริยธรรม จรรยาบรรณของสื่อ โดยไม่มีการแยกแยะว่าสื่อโซเชียล หรือสถาบันข่าว กลายเป็นสิ่งที่สื่อมวลชนต้องปรับตัวในการทำงานครั้งใหญ่ การเล่าข่าว เน้นอารมณ์ความรู้สึก นำเสนอข่าวแบบกล่าวหาโดยปราศจากการสอบสวน จนนำมาซึ่งปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ปัญหาการใช้คำ ปัญหาพิพาทษาคคนในข่าว นำมาซึ่งตั้งคำถามกับความเป็นฐานันดรที่ ๔ ต่อสื่อมวลชน ปลายทางขอปัญหาการทำงานของสื่อ ย่อมนำไปสู่ความเสื่อมและคeticความจากการฟ้องร้องของผู้ตกเป็นข่าวที่เกิดความเสียหาย

บริษัทเนชั่น กรุ๊ป ได้กำหนด Nation Way : คู่มือ หลักจริยธรรมและแนวปฏิบัติของคนข่าวเครื่องเนชั่นขึ้นมาใหม่ ในปี ๒๕๖๕ หลังจากได้ประกาศใช้บังคับเป็นการภายในมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการทำงาน และลดความสับสนในเรื่องราวการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน

Nation Way มีทั้งหมด ๑๓ หมวด

หมวดที่ ๑ เป็นเรื่องข้อบังคับตั้งแต่เรื่องจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ

หมวดที่ ๒ เป็นเรื่องจริยธรรมของสื่อเครื่องเนชั่น

หมวดที่ ๓ เป็นเรื่องความรับผิดชอบต่อผู้อ่าน ผู้ฟัง และผู้ชม

หมวดที่ ๔ เป็นเรื่องภาระผูกพันต่อวิชาชีพสื่อสารมวลชนและองค์กร

หมวดที่ ๕ เป็นเรื่องหลักการข่าว การปฏิบัติตัวต่อแหล่งข่าว การเคารพต่อกฎหมาย การอ้างแหล่งข่าว

หมวดที่ ๖ เป็นข้อบังคับเรื่องสิทธิพิเศษ และผลประโยชน์ทับซ้อนในการทำหน้าที่

หมวดที่ ๗ เป็นข้อบังคับ การปฏิบัติเรื่องความร่วมมือทางการเมืองและกิจกรรมทางสังคม

หมวดที่ ๘ เป็นข้อกำหนดเรื่องการเมือง การตลาด และฝ่ายขาย

หมวดที่ ๙ เป็นข้อกำหนดของการรายงานข่าวที่เกี่ยวกับกิจกรรมของบริษัท และการรายงานเกี่ยวกับองค์กรภายนอก

หมวดที่ ๑๐ เป็นแนวปฏิบัติเรื่องลิขสิทธิ์ในชิ้นงานและการรับงานภายนอก

หมวดที่ ๑๑ เป็นแนวปฏิบัติในการนำเสนอข่าว ภาพข่าว สำหรับผู้ปฏิบัติงานข่าว ซึ่งจะครอบคลุมตั้งแต่การเสนอข่าวผู้กระทำผิดทางอาญา การฆ่าตัวตาย เด็ก เยาวชน การล้วงละเมิดทางเพศ ข่าวภาพ เกี่ยวกับผู้หญิง ความหลากหลายทางเพศ

หมวดที่ ๑๒ เป็นเรื่องหลักปฏิบัติในการทำข่าวและจริยธรรม จรรยาบรรณของสื่อในแพลตฟอร์มดิจิทัล

หมวดที่ ๑๓ เป็นแนวปฏิบัติในเรื่องการแก้ไขข้อผิดพลาด

ข้อกำหนดในแต่ละหมวดมีสาระแตกต่างกันไป อาทิเช่น “การรายงานข่าวต้องเสนอเฉพาะข้อเท็จจริงให้ครบถ้วน รอบด้าน และต้องตรวจสอบความถูกต้องก่อนลงข่าว ผู้สื่อข่าว บรรณาธิการข่าวที่เกี่ยวข้องจักต้องแสดงความพยายามในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง”

“ภาษาที่ใช้ในข่าว บทความ ความเห็น หรือบทวิเคราะห์ ฟังหลักเลี่ยงคำไม่สุภาพ มีความหมายเหยียดหยาม สร้างความรู้สึกเกลียดชัง หรือสร้างความแตกแยกในสังคม”

“การพาดหัวข่าวและโปรยข่าว ต้องไม่ใช้คำพูดจนเกินจากข้อเท็จจริงในข่าว”

“ในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดเกิดขึ้นจากการนำเสนอข่าว หรือได้รับคำชี้แจงจากผู้ที่อยู่ในข่าว จักต้องแสดงความรับผิดชอบทันทีด้วยการตีพิมพ์ ออนไลน์ ออกอากาศคำชี้แจง หรือมีข้อความขอภัยต่อผู้อ่าน ผู้ฟัง ผู้ชม ต่อบุคคล หรือองค์กรที่อาจได้รับความเสียหายโดยบรรณาธิการสื่ออื่นๆโดยไม่ชักช้า”

เป้าหมายหลักของการกำหนด Nation Way คู่มือ หลักจริยธรรมและแนวปฏิบัติของคนข่าวเครือเนชั่น ก็เพื่อดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือ ความรับผิดชอบ ของการทำหน้าที่สื่อมวลชนอย่างมืออาชีพ

๒.๑ สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน

ภายใต้การปกครองในระบบประชาธิปไตย การกิจสำคัญในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน คือ การกิจในการตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐ โดยรัฐจะต้องไม่เข้าไปแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารและการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน การใช้สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการแสวงหาข่าวสารและรายงานข่าวสารไปสู่การรับรู้ของประชาชนโดยมุ่งเพื่อประโยชน์สาธารณะ ย่อมถือได้ว่าเป็นสิทธิที่ชอบธรรม แต่การใช้สิทธิดังกล่าวย่อมต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

นอกจากนี้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ย่อมถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สื่อมวลชนจึงก้าวเข้ามามีบทบาทอย่างสูงในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นผู้ทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริง และนำเสนอข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งแสดงความคิดเห็นทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การทหาร การเศรษฐกิจ และสังคมให้แก่ประชาชนเพื่อประกอบในการวินิจฉัยหรือตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ

ในทางปฏิบัติแล้วการที่จะทราบได้ว่าสื่อมวลชนมีเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารมากน้อยเพียงใดนั้น จะต้องพิจารณาจากกฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวไว้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าภายใต้หลักเสรีนิยม ที่ถือว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน และมนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่จะแสดงความคิดเห็นได้โดยเสรีหลักเกณฑ์ที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น ได้มีการกำหนดรับรองเอาไว้อย่างชัดเจนในเอกสารรับรองสิทธิระหว่างประเทศที่สำคัญ ๒ ฉบับ ได้แก่

๑. ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๑๗๘๙ ซึ่งบัญญัติว่า “การติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับแนวความคิดหรือความคิดเห็นโดยไม่มีขอบเขตจำกัดไว้ นั้น เป็นสิทธิแห่งมนุษยชนอันล้ำค่าอย่างหนึ่ง พลเมืองทุกคนอาจพูด เขียน พิมพ์ และโฆษณาได้โดย เสรี แต่ต้องรับผิดชอบต่อการใช้เสรีภาพโดยมิชอบตามกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้”

๒. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๔๘ ข้อ ๑๙ ซึ่งบัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดเห็นและการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการที่จะเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกสอดและที่จะแสวงหา รับ และแจกจ่ายข่าวสาร และความคิดเห็นไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ และโดยไม่คำนึงถึงเขตแดน”

เอกสารรับรองสิทธิระหว่างประเทศที่สำคัญ ๒ ฉบับ คือจุดกำเนิดอันสำคัญที่ทำให้รัฐบาลของแต่ละประเทศต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารแก่ประชาชนมากขึ้น เนื่องจากสิทธิในการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนถือเป็นหลักประกันสิทธิทางการสื่อสารของประชาชน เสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นเสรีภาพจากการไม่ถูกบีบบังคับทั้งปวง และมีสิทธิที่จะได้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างถูกต้องและไม่ถูกขัดขวางใด ๆ ไม่ว่าจากกฎหมายที่ไม่ชอบธรรมของรัฐและเงินทุนสนับสนุนการโฆษณาเพื่อทำให้เสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอ่อนแอลง

ทั้งนี้ เสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นต้องเป็นเสรีภาพตามสิทธิทางศีลธรรมที่ไม่มีใครจะพรากไปได้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสำนักทางจริยธรรมอันแน่วแน่ของวิชาชีพ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่สื่อมวลชนไม่อาจ

ปฏิเสธรังสีกันนั้นได้ ซึ่งเวลาสื่อมวลชนออกไปทำหน้าที่ก็มักจะอ้างสิทธิในการรับรู้(Right to Know) ของประชาชนเป็นหลักพื้นฐาน ในการเข้าไปสืบค้นเพื่อเสนอข้อมูลข่าวสารแต่ในขณะเดียวกัน ก็มีใช้ว่าสื่อมวลชนจะไม่โดนจำกัดสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชนเองก็ต้องทำหน้าที่ของตนเองให้อยู่บนขอบเขตที่กฎหมายกำหนดด้วยเช่นกัน หากเกินขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้ กฎหมายก็ไม่สามารถคุ้มครองการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้

ประเภทสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน

๑. เสรีภาพในข่าวสาร (Freedom of Information) ถือเป็นส่วนสำคัญที่สุดต่อการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนคือ “ข่าวสาร” ประกอบด้วย สิทธิที่จะรับรู้ (Right to Know) อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ในการที่จะรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในสังคม สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีความจำเป็น เพื่อรายงานให้ประชาชนได้รับทราบ โดยการจำกัดเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวมีผลเท่ากับเป็นการปฏิเสธสิทธิที่จะรับรู้ของประชาชนโดยปริยายนั่นเอง

สำหรับประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ไว้รองรับสิทธิที่จะรับรู้ ของประชาชนไว้ด้วยเช่นกัน

๒. เสรีภาพในการพิมพ์ (Freedom of Printing) เป็นขั้นตอนหนึ่งของการนำข้อมูลข่าวสารออกเผยแพร่ต่อประชาชน ซึ่งรัฐจำเป็นต้องให้สื่อมวลชนสามารถใช้เสรีภาพนี้ได้โดยปราศจากการจำกัดก่อน (Prior Restrain) หรือการเซ็นเซอร์ (Censorship) และหากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้นก่อให้เกิดความเสียหาย สื่อมวลชนต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินการนั้นในภายหลัง

อย่างไรก็ตาม เสรีภาพนี้อาจถูกจำกัดได้ในกรณีที่ประเทศอยู่ในสถานการณ์พิเศษบางประการ เช่น อยู่ในระหว่างสงครามหรือการรบ ซึ่งรัฐสามารถที่จะจำกัดเสรีภาพโดยการกำหนดให้มีการตรวจข่าวก่อนตีพิมพ์ได้ภายใต้เหตุผลเพื่อความมั่นคงของรัฐ

๓. เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ (Freedom of Criticism) ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย สื่อมวลชนมีหน้าที่หนึ่งสอดแทรกเข้ามานั้นก็คือ เป็นผู้ควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาล (Watchdog) แทนที่ประชาชนที่ใช้สิทธิเลือกตัวแทนเข้าไปบริหารประเทศ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงอยู่ในฐานะที่เป็นสื่อกลาง ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร การวิพากษ์วิจารณ์การทำงาน การออกนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และรายงานข้อมูลเหล่านั้นให้ ประชาชนได้รับรู้ เพื่อประโยชน์ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพการตรวจสอบ การวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนเงาสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติงานของรัฐบาล

๔. เสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจก (Freedom of Dissemination) ถือเป็นหลักประกันในการกระจายข่าวให้เป็นไปอย่างเสรีและต่อเนื่อง ซึ่งหมายความรวมถึงสิทธิในการที่จะจำหน่ายจ่ายแจกได้โดยปราศจากการเข้าควบคุมหรือแทรกแซงจากรัฐ

ในประเทศอเมริกาต้นแบบประชาธิปไตย ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้เคยวางแนวทางไว้ว่า “เสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจกเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการมีเสรีภาพของหนังสือพิมพ์มากเท่ากับการมีเสรีภาพในการตีพิมพ์หรือโฆษณา หากมีเสรีภาพในการตีพิมพ์หรือโฆษณา แต่ปราศจากเสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจกแล้ว ไซร์ เสรีภาพในการตีพิมพ์ของสื่อมวลชนก็ปราศจากความหมาย”

๒.๒ หลักนิติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชน

หลักนิติธรรม ถือเป็น หลักการ แบบแผน ระเบียบ ข้อบังคับที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม เป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่เป็นปัจจัยย่อยอันส่งผลต่อการสนับสนุนและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของประเทศชาติเป็นกฎระเบียบที่เป็นบรรทัดฐาน ที่ครอบคลุมการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรมและเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้ความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ความเป็นสากลไม่เลือกปฏิบัติ

สาระสำคัญของ “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย ๗ หลักการ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครองความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหาหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญ

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม เพราะหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจ

๒. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อันเป็นหลักการสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญ

๓. หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการ หรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบ จากตัวแทนของประชาชน โดยฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้อุบายอย่างเท่าเทียมกัน ฝ่ายตุลาการ มีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากอคติ

๔. หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา เป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือ ฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นตามหลัก ความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความพอสมควรแก่เหตุ

๕. หลักความอิสระของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมากรทำหน้าที่ในทางตุลาการได้โดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ โดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมายและ ทำการพิจารณาพิพากษาภายใต้มนธรรมของตนเท่านั้น โดยวางอยู่บนพื้นฐานของความอิสระจากคู่ความ ความอิสระจากรัฐ และความอิสระจากสังคม

๖. หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” เมื่อไม่มีข้อบัญญัติทางกฎหมาย ให้เป็นความผิดย่อมจะเอาผิดกับบุคคลนั้น ๆ มิได้

๗. หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญ หมายความว่า รัฐธรรมนุญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้น และหากกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนุญกฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ

หลักนิติธรรม จึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล คือ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือ “Good Governance” อันหมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ที่ถือเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ ภาคประชาสังคม และฝ่ายธุรกิจ ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รู้รักสามัคคี ร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยพุดินัยหลักนิติธรรม หน้าหลักสองประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่งการกำหนดข้อจำกัดทางกฎหมายให้แก่เจ้าหน้าที่ปกครอง

ประการที่สอง คือการรักษาระเบียบและประสานความสัมพันธ์ในกิจกรรมต่างๆ ของพลเมือง

ในด้านของขอบเขตของความหมายในทางกฎหมายที่มีความโต้แย้งกันในด้านเนื้อหา กฎหมายบางประการมักส่งผลขัดแย้งกับหลักการในการปกครอง ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการขาดความเข้าใจในด้านการตีความของบทกฎหมาย

ดังนั้น ความเชื่อและการยอมรับในหลักนิติธรรม ยังคงเป็นโจทย์ยากสำหรับการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เนื่องจากปัจจัยหลักคือความเชื่อและความไว้วางใจ จึงกล่าวได้ว่า ความแตกต่างด้านบรรทัดฐานของความเชื่อ ย่อมส่งผลกระทบต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมต่าง ๆ

วิธีการหนึ่งที่จะควบคุมและแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆ คือ การตกลงอย่างเสมอภาคโดยปราศจากอคติและอิทธิพลภายนอกต่างๆ โดยอาศัยการพัฒนาระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ให้มีความเชื่อมโยงกัน

หลักนิติธรรมในการบังคับใช้กฎหมายกับการสร้างมิติของการมีส่วนร่วมจึงต้องมีส่วนเชื่อมโยงกัน นับจากอดีตถึงปัจจุบันการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยยังประสบปัญหาในทางปฏิบัติอยู่ทำให้ผลลัพธ์จากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับจากประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียจากกระบวนการตัดสินใจหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ

ดังนั้น การศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าวรวมถึงแนวทาง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีประสิทธิภาพจึงนับว่ามีความจำเป็นต่อสังคมไทย

“การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) คือกระบวนการที่ลดความกังวล ความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน”

การมีส่วนร่วมนั้น หมายถึงการที่ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจจะเกิดขึ้นหรือหมายความว่าผู้มีอำนาจตัดสินใจจะสามารถตัดสินใจใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากประชาชนก่อนเท่านั้น

ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประสิทธิภาพนั้น ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ เพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกและผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจตามไว้ให้ประกอบการตัดสินใจได้

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความหมายครอบคลุมมากกว่า การเป็นเพียงกระบวนการให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ต่อสาธารณชนเพียงด้านเดียว ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) เท่านั้น และประเด็นสำคัญคือ เป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ข้อมูลข่าวสารที่ครอบคลุมต่อสาธารณชนและการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียจากนโยบายกิจกรรมและโครงการพัฒนา สามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม (Two-way Communication) ในการแก้ไขปัญหาไปสู่กระบวนการสร้างฉันทามติ (Consensus Building) เพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด และจะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ทำให้ปัญหาในสังคมคลี่คลายลง

๒.๓ รัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชน

นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ปี ๒๕๔๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน รัฐธรรมนูญในประเทศไทยแทบทุกฉบับ ล้วนให้การรับรองหลักการเสรีภาพสื่อมวลชนเอาไว้อย่างชัดเจนแตกต่างกันแค่รายละเอียดในเนื้อหาบางมาตราเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงของการปฏิบัติแล้วกลับไม่สามารถสกัดกั้นการฟ้องร้องหมิ่นประมาททางอาญา การฟ้องร้องหมิ่นประมาทเพื่อเรียกร้องความเสียหายทางแพ่งและการฟ้องร้องคดีอาญาในการนำเสนอข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ฯ เป็นใช้ความผิดทางอาญามาสร้างความกลัวในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้แม้แต่น้อย และนับวันยิ่งขยายวงกว้างมากขึ้นในทุกมิติ

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี ๒๕๔๐

บัญญัติรับรองเสรีภาพสื่อมวลชนไว้ ในมาตรา ๔๑ ว่า “พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าว และแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ”

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคล รวมถึงสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไว้มากถึง ๖๗ มาตรา กล่าวเฉพาะในหมวด “สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนสิทธิ และเสรีภาพของชนชาวไทย” รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ กำหนดไว้อย่างคลุมเครือหลายมาตรา ตั้งแต่..

มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๒๗ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้งโดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภาคณะรัฐมนตรีศาล และองค์กรอื่นของรัฐ โดยตรงในการตรากฎหมายการใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของ ประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

มาตรา ๒๙ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใด กรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจ ในการตรา กฎหมายนั้นด้วย

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำมาใช้บังคับกับกฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจการกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการ อื่นใด เพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัย อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา ๓๑ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือ ความ

เป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์สถานวิทยุกระจายเสียง หรือสถานวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลดรบกวนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าว หรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่น ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา ๔๐ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพย์สินของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสอง ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา ๔๑ พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าว และแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจในกิจการวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงาน หรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๔๒ บุคคลย่อมเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับ ความคุ้มครอง ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๕๐

บัญญัติไว้เหมือนกับปี ๒๕๔๐ แต่ได้เพิ่มคำว่า “หรือสื่อมวลชนอื่น” เข้าไปต่อท้ายวิทยุโทรทัศน์ เพื่อขยายความรับรองเสรีภาพสื่อมวลชนในกิจการสื่ออื่นๆเข้าไปให้ครอบคลุม ดังนี้

มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรา นี้ จะกระทำมิได้ การห้ามหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นทั้งหมดหรือบางส่วน หรือมีการแทรกแซงด้วยวิธีการใดๆ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรา นี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง

การให้นำข่าวสารหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม แต่ทั้งนี้ จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย

การให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา ๔๖ พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอื่น ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัด ตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจริยธรรมแห่งการประกอบอาชีพ และมีสิทธิจัดตั้งองค์กรเพื่อปกป้องสิทธิ เสรีภาพและความเป็นธรรม รวมทั้งมีกลไกควบคุมตนเองขององค์กรวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจในกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอื่น ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

การกระทำใดๆ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าของกิจการ อันเป็นการขัดขวางหรือแทรกแซงการเสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะของบุคคลตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้ถือว่าเป็นการจงใจใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบและไม่มีผลบังคับใช้ เว้นแต่เป็นการกระทำเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายหรือจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพ

มาตรา ๕๖ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะ ในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้น จะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้ส่วนเสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

รัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ปี ๒๕๖๐

บัญญัติรับรองเสรีภาพของบุคคล และสื่อมวลชนไว้ ตั้งในมาตรา ๓๔ มาตรา ๓๕ มาตรา ๕๘ และมาตรา ๑๘๔ ทำให้เห็นว่า ในภาพรวมของรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ เน้นความสำคัญในเรื่องของวิชาชีพสื่อมวลชนเพิ่มมากขึ้น แต่ในการใช้ข้อกฎหมายเรียกค่าเสียหายทางแพ่งและทางอาญาในคดีหมิ่นประมาทยังคงคุกคามการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนอย่างมาก

มาตรา ๓๔ กำหนดว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน

เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของ ปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น

มาตรา ๓๕ บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสาร หรือการแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลิดรอนเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวสารหรือข้อความใดๆ ที่ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนจัดทำขึ้นไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจ ก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศ อยู่ในภาวะสงคราม

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย

การให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้ หน่วยงานของรัฐที่ใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินให้สื่อมวลชนไม่ว่าเพื่อประโยชน์ในการโฆษณา หรือประชาสัมพันธ์ หรือเพื่อการอื่นใดในทำนองเดียวกันต้องเปิดเผยรายละเอียดให้คณะกรรมการ ตรวจสอบเงินแผ่นดินทราบตามระยะเวลาที่กำหนดและประกาศให้ประชาชนทราบด้วย

เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง แต่ให้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ และภารกิจของหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่ด้วย

มาตรา ๕๘ กำหนดครอบคลุมไปถึงสิทธิประชาชนในเรื่องของสิทธิที่จะรู้ (Right to Know) ว่า “รัฐต้องเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐ ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหรือเป็นความลับของทางราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องจัดให้ ประชาชนเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารดังกล่าวได้โดยสะดวก

มาตรา ๑๘๔ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาต้อง

(๔) ไม่กระทำการใด ๆ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม อันเป็นการขัดขวางหรือแทรกแซง การใช้สิทธิหรือเสรีภาพของหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนโดยมิชอบ

ฯลฯ

แม้รัฐธรรมนูญจะให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ การนำเสนอข้อมูลข่าวสาร คุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้แต่ไม่ได้ทำให้การฟ้องร้องเพื่อสกัดกั้นการนำเสนอลดลงแต่อย่างใด

ข้อมูลของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยบันทึกไว้ว่า เฉพาะปลายเดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕ ในวงการสื่อสารมวลชนมีการฟ้องสื่อมวลชนต่างกรรมต่างวาระถึง ๔ กรณีภายในระยะเวลาแค่ ๑ สัปดาห์ (๒๓ พ.ค. - ๓๑ พ.ค.๒๕๖๕)กรณีเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับแนวโน้มของการใช้กฎหมายคดีความเพื่อต่อสู้กับการนำเสนอข้อมูลของสื่อมวลชนที่เข้าข่ายลิดรอนเสรีภาพแทบทั้งสิ้น

ข้อมูลของเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายพิเศษ (JASAD) เปิดเผยสถิติจำนวน สื่อมวลชน และนักกิจกรรมภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ที่ถูกดำเนินคดีที่เข้าข่ายฟ้องปิดปาก หรือ SLAPP (Strategic Lawsuit Against Public Participation) ในช่วงปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๖ ว่ามีจำนวนอย่างน้อย ๓๙ คน แบ่งออกเป็น ผู้ชาย ๓๐ คน และผู้หญิง ๙ คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้นำเสนอข้อมูลข่าวสาร และเป็นทำกิจกรรมการแสดงออกทางการเมืองอย่างน้อย ๒๒ คน

บทที่ ๓ ปฏิบัติการ “ฟ้องคดีเพื่อปิดปาก : SLAPP” สื่อมวลชน

๓.๑ การฟ้องร้องสื่อมวลชนในหมิ่นประมาททั้งทางอาญา และเรียกค่าความเสียหายทางแพ่งของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องที่ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสารมวลชนยอมรับได้ ตามหลักการความรับผิดชอบ ในการทำหน้าที่ของสื่อสารมวลชน

อย่างไรก็ตาม หากเป็นการฟ้องร้องคดีหมิ่นประมาททั้งทางอาญา และแพ่ง รวมถึงความผิดตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ ที่มีโทษจำคุกและขอมความไม่ได้ เพื่อสกัดกั้นให้สื่อมวลชน ยุติการทำหน้าที่ตรวจสอบ หยุดหุดคู้ย สืบหาข้อเท็จจริงในเรื่องราวที่เกิดขึ้น หรือที่เรียกกันว่า “ฟ้องเพื่อปิดปากการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร หยุดการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชน โดยอาศัยข้อกฎหมายมาเป็นเครื่องมือ” ถือเป็นเรื่องผิดปกติที่ผู้คนในสังคม และแวดวงกระบวนการยุติธรรม ไม่สมควรที่จะยอมรับกับพฤติกรรมเหล่านี้ เพราะนั่นคือการปกปิดข้อเท็จจริงของข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

หลายคราที่สื่อมวลชนผู้ทำหน้าที่อย่างสุจริตในการสืบสวนรายงานข่าวถึงสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตประชาชน อันตรายความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม การพัฒนาทางการเมืองของประเทศชาติและประชาชน ต้องถูกกลั่นแกล้งจนกลายเป็นจำเลย เป็นผู้ต้องหา ในคดีหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณาทั้งทางอาญาและความแพ่งรวมถึงความผิดฐานนำข้อมูลข่าวสารในระบบคอมพิวเตอร์ จากการทำหน้าที่โดยสุจริต เพียงเพื่อต้องการปิดปากการนำเสนอข่าวสาร

การดำเนินคดีทางกฎหมายภายใต้กลยุทธ์ของผู้ที่อ้างว่า ได้รับความเสียหาย แต่ปลายทางของเป้าหมายมุ่งเน้นหยุดยั้งความเคลื่อนไหวทางด้านการข่าว หรือเรียกกันสั้นๆ ในวงการทนายความ วงการสื่อสารมวลชนว่า “ฟ้องคดีเพื่อปิดปาก” ในต่างประเทศเรียกว่า SLAPP (Strategic Lawsuit Against Public Participation) ซึ่งเป็นยุทธวิธีของการฟ้องคดีเพื่อปิดปากบุคคลที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ภาครัฐและภาคเอกชน หรือมีเป้าหมายเพื่อให้ยุติการออกมามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของประชาชนหรือผู้ชุมชน ของสังคมไทยเกิดขึ้นจำนวนมาก และนับวันจะขยายวงกว้างออกไปตามความร้อนแรงของประเด็นและความเสียหายของสังคม

ปัญหาที่ตามมาคือ การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในฐานะผู้นำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ การตีแผ่ความไม่เป็นธรรม เรื่องราวที่ซ่อนเร้น หมกซ่อนไว้ในสังคม จะมีความยากลำบากในการต่อสู้คดี SLAPP เป็นอย่างมาก เหนือสิ่งอื่นใดกลายเป็นภาระทางคดีในการทำหน้าที่อย่างสุจริต จนมีอาจทำหน้าที่ของตัวเองภายใต้บริบทที่สังคมคาดหวังได้

“ฟ้องคดีเพื่อปิดปาก : SLAPP” คือการฟ้องคดีเชิงยุทธศาสตร์ มีเป้าหมายเพื่อระงับยับยั้ง หรือขัดขวางการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องสาธารณะ หรือเพื่อขัดขวางกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์

โดยกระบวนการนั้นจะเริ่มต้นจาก ผู้ที่อ้างว่าเป็นผู้เสียหายยื่นฟ้องต่อพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่ามิมูล หมายความว่ามิข้อเท็จจริงบางอย่างที่ต้องพิสูจน์ก็จะนำคดีส่งอัยการ ตามขั้นตอนแล้วหากอัยการเห็นควรสั่งฟ้องก็จะส่งคดีต่อไปยังชั้นศาลเพื่อทำการไต่สวนพิจารณาคดีในที่สุด

ในแง่มุมมองของสื่อมวลชน การใช้กลไกทางกฎหมายฟ้องร้องเพื่อปิดปากโดยอ้างว่าข่าวสารที่เกิดขึ้นนั้นถือว่าเป็นการกระทำให้ตนเองเสียหาย แต่เป้าหมายหลักเพื่อให้การทำงานของข่าวสารในเรื่องนั้นๆเกิดความขัดข้อง ทำให้ระบบนิเวศน์ข้อมูลข่าวสารไม่สามารถทำงานได้อย่างคล่องตัว ซึ่งผู้ที่ถูกฟ้องร้องทั้งผู้สื่อข่าว ผู้บริหารงานข่าว ตลอดไปถึงแหล่งข่าวที่ให้ข้อมูล มีทั้งคดี หมิ่นประมาท และ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ

ส่วนผู้ฟ้องร้อง ในเรื่องหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา มีทั้งจากฝ่ายรัฐ กลุ่มทุน นักการเมือง ภาคเอกชน

ในประเทศไทยคดี SLAPP ที่ชัดเจน คือชาวกรณีของ “เชาคูหา” ที่บริษัทเอกชนฟ้องชาวบ้านที่ออกมาเรียกร้องว่า การทำเหมืองก่อให้เกิดผลกระทบต่อทำให้เกิดเสียงดัง และบ้านร้าว ทำให้บริษัทฟ้องชาวบ้านที่ออกมาร้องเรียน และเรียกค่าเสียหาย ๖๔ ล้านบาท

กรณีของเหมืองทองคำ ที่บริษัททุ่งคำ ฟ้องกรณีชาวบ้านออกมาปกป้องผลประโยชน์ของเหมือง โดยฟ้องเรียกค่าเสียหาย ๕๐ ล้านบาท

ในกรณีของเนชั่นนั้น มีหลายกรณี อาทิเช่น กรณีรถไฟฟ้าเชื่อม ๓ สนามบิน ที่มีการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากนายบากบั่น บุญเลิศ จำนวน ๘๓๑ ล้านบาท ช่วงปี ๒๕๖๑ ก่อนจะมีการถอนฟ้องคดีเมื่อปี ๒๕๖๕

กรณีนายอนุรักษ์ ตั้งปณิธานนท์ ส.ส.มุกดาหาร เขต ๑ พรรคเพื่อไทย ฟ้อง บริษัท ฐานเศรษฐกิจ มัลติมีเดีย จำกัด จำเลยที่ ๑ และนายบากบั่น บุญเลิศ เป็นจำเลยที่ ๒ ข้อหาหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา จากการนำเสนอข่าวคณะกรรมการกฤษฎีกา (กมธ.) วิสามัญพิจารณาร่างพ.ร.บ.งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ที่มีการประชุมพิจารณางบประมาณแผนบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในส่วนของกระทรวง

ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดลอม ๒ กรม คือ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล และกรมทรัพยากรน้ำโดยเรียกค่าเสียหาย ๑ ล้านบาท ศาลจังหวัดมุกดาหาร ได้ประทับรับฟ้องเมื่อวันที่ ๑๗ พ.ย. ๒๕๖๔

เป็นการฟ้องร้องในการทำหน้าที่สื่อมวลชน นำเสนอข่าวจริง เพื่อนำเสนอข่าวสารให้ประชาชนรับทราบความผิดปกติเกี่ยวกับคณะกรรมการ (กมธ.) วิสามัญพิจารณาร่างพ.ร.บ.งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ดังกล่าว และการรายงานข่าว เป็นการแถลงข่าวของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) โดยนายนิติไชย เกษมมงคล เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งโดยไม่มีเจตนาให้ร้าย ปฏิบัติหน้าที่สื่ออย่างซื่อสัตย์และสุจริต

กรณีพรรคการเมืองใหญ่พรรคหนึ่งที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาล ได้ฟ้องร้องเนชั่น และผู้บริหาร รวมถึง ๓ บก. เมื่อวันที่ ๕ พ.ย. ๒๕๖๒ โดยมีการฟ้องร้องทั้งในนามผู้เสียหายส่วนตัวที่เป็นเลขาธิการพรรค และฟ้องในนามของพรรค โดยพรรคการเมืองแห่งนั้นมีมติมอบอำนาจให้ ส.ส.ไปดำเนินคดีกับ ๓ บก. ในแต่ละพื้นที่ ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งส.ส.ระบบบัญชีรายชื่อ และทางพรรคจะมอบอำนาจให้ไปดำเนินคดียังพื้นที่ต่างๆ ที่ได้พบการกระทำความผิด ผลจากกรณีนี้คือมีการฟ้องร้องในคดีเดียวกันนี้ทั่วประเทศ ๑๑๐ สถานีตำรวจ ก่อนจะมีการสั่งการให้รวมเป็น ๑ คดี ที่จังหวัดบุรีรัมย์ (เอกสารแนบ)

กรณีของผู้บริหารสำนักงานกฎหมายรายใหญ่ในประเทศไทย ฟ้องร้องเนชั่น และนายบากบั้น บุญเลิศ จาก การนำเสนอข่าวเรื่อง การทำหน้าที่กรรมการสถาบันการเงินกับการขัดกันทางผลประโยชน์ในการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายให้กับลูกหนี้สถาบันการเงิน โดยมีการให้เจ้าหน้าที่ในสำนักงานกฎหมายของตัวเองไปดำเนินการฟ้องร้องที่ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเวียงแก่น จ.เชียงราย ๑ คดี ฟ้องที่สถานีตำรวจภูธรนาทวี จ.สงขลา ๑ คดี ฟ้องที่สถานีตำรวจภูธร ต.สาคุ จ.ภูเก็ต ๑ คดี

กรณีอดีตผู้พิพากษาที่สมัครเป็นกรรมการ ปปช. ร้องต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่ สน.พหลโยธิน กทม.เพื่อให้ยุติการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน ฯลฯ

ข้อหาหลักในการฟ้องปิดปากสื่อมวลชน หรือ SLAPP คือการฟ้องหมิ่นประมาททางอาญา ม.๓๒๖ การฟ้องหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา มาตรา ๓๒๘ การฟ้องหมิ่นประมาททางแพ่ง มาตรา ๔๒๐ และการฟ้องร้องนำข้อมูลอันเป็นเท็จเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ หรือ ผิด พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ซึ่งมีโทษทางอาญา จำคุกไม่เกิน ๕ ปี หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในแทบทุกคดีความที่มีการฟ้องร้อง คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นต้นธารแห่งกระบวนการยุติธรรม ไม่เคยตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าผู้ร้องคือใคร รับรู้เรื่องจากไหน จึงมาฟ้องร้องที่สถานีตำรวจ ปัญหาทั้งหมดปล่อยให้เป็นการละเมิดของผู้ถูกฟ้องคดีที่จะมาให้ปากคำ ใครไม่มาให้ปากคำเจอหมายศาล

กระบวนการฟ้องปิดปากสื่อเพื่อยับยั้ง ปิดกั้นการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร จึงเป็นปัญหาในการทำหน้าที่และทำลายกระบวนการยุติธรรมตามหลักนิติธรรมโดยสิ้นเชิง ภาระทางคดีตกอยู่ที่จำเลยหรือผู้ถูกฟ้องแต่ฝ่ายเดียว แม้ไม่พบความผิด

ข้อมูลจากสมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน (HRLA) รายงานว่าการฟ้องคดีปิดปากในประเทศไทย เป็นคดีอาญา 90% ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการใช้หน่วยงานของรัฐเป็นเครื่องมือในการฟ้องร้อง เป็นการฟ้องร้องคดีแพ่ง 5% การที่ผู้ฟ้องต้องยื่นฟ้องโดยตรงต่อศาล และคดีแพ่งกับอาญาอีก 5%

กลุ่มเป้าหมายที่ถูกฟ้องปิดปากมากที่สุดเป็นอันดับแรกคือ นักกิจกรรมทางการเมือง อันดับสอง เป็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

ขณะที่สื่อมวลชน ถูกฟ้องปิดปากเป็นลำดับที่ ๕ ของกลุ่มเป้าหมายการฟ้องปิดปาก ซึ่งกิจกรรมที่นำไปสู่การฟ้องปิดปากส่วนใหญ่มีเหตุจากการแสดงความคิดเห็นออนไลน์ การเข้าร่วมชุมชน การให้สัมภาษณ์ หรือเผยแพร่บทความ เป็นต้น

๓.๒ กรณีศึกษาการพิจารณาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

วิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการฟ้องปิดปากเพื่อระงับยับยั้งการทำหน้าที่ของสื่อ พยาน หรือบุคคลที่กำลังติดตามเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้เป็นอย่างดีคือ กรณีศึกษาการพิจารณาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่กฎหมายมีการให้อำนาจในกระบวนการวิธีพิจารณาพิพากษาคดีไว้อย่างน่าสนใจมากในการพิจารณาคดี

กล่าวคือ วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง แต่ไม่ผูกพันศาลว่าจะต้องฟังข้อเท็จจริงเป็นเช่นนั้น ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานหลักฐานอื่นใดนอกเหนือจากพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างอิงได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นศาลชั้นต้นตามรัฐธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลมีอำนาจในการพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยใช้ระบบไต่สวน และมีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบ รวบรวมพยานหลักฐาน มีอำนาจในการเรียกบุคคลมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสาร เพื่อประกอบการพิจารณาของศาล และหากจำเป็นไปในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นับระยะเวลาที่หลบหนี รวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ และเมื่อคดีถึงที่สุดจำเลยต้องโทษตามคำพิพากษาจะอ้างบทบัญญัติมาตรา ๙๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้นไม่ได้

การให้อำนาจต่อศาลและข้อกำหนดวิธีพิจารณาคดีที่สามารถแก้ปัญหาการฟ้องคดีเพื่อปิดปากได้กล่าวคือ

หมวด ๑ บททั่วไป

มาตรา ๖ วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มียกเว้นหรือข้อบังคับดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีทุจริตและประพฤติมิชอบใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติด หรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์รวมอยู่ด้วย ให้นำบทบัญญัติ ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติ ตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๗ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดี

(๒) ดำเนินการและจัดทำรายงานเกี่ยวกับคดีตามที่ศาลมีคำสั่ง

(๓) ช่วยเหลือศาลในการบันทึกคำพยาน

(๔) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาในการทำ หน้าที่ช่วยเหลืออื่น

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและ ให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๘ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้องได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด

มาตรา ๙ ระยะเวลาที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นที่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้นำมาใช้ บังคับ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา หรือตามที่ศาลกำหนด เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความมีคำขอ ศาลอาจยื่นหรือขยายได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา ๑๐ ให้คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำคู่ความ คำร้อง คำขอ คำแถลง หรือสรรพเอกสาร จัดทำสำเนายื่นต่อศาลใน จำนวนที่เพียงพอต่อองค์คณะผู้พิพากษาและคู่ความฝ่ายอื่น เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ความในวรรคหนึ่งมิให้รวมเอกสารตามมาตรา ๑๕ วรรคสอง

มาตรา ๑๑ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณา เมื่อคู่ความร้องขอและมีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาต ให้คัดคำเบิกความพยานและรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลได้โดยกำหนดวิธีการและเงื่อนไขตามที่ เห็นสมควร ฯลฯ

ในหมวด ๒ วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น “การฟ้องคดี การไต่สวนมูลฟ้อง และการตรวจพยานหลักฐาน”

มาตรา ๑๕ ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๘ แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มีข้อความที่เป็นกรกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน

กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง

มาตรา ๑๖ ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลสั่งตั้งต่อไปนี้

(๑) ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ หรือคดีนั้นอัยการสูงสุดหรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตาม (๒) หรือ (๓) แล้วแต่กรณี

(๒) ในคดีที่พนักงานอัยการ หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง

แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

(๓) ในคดีที่อัยการสูงสุด หรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องตาม (๑) หรือ (๒) แล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

มาตรา ๑๗ การไต่สวนมูลฟ้อง ให้ดำเนินการตามมาตรา ๑๖๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับกรณีตามมาตรา ๑๖ (๒) ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

ไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์หรือคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ก่อนเริ่มไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าจำเลยมาศาล ให้ศาลถามจำเลยว่ามีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้นำบัญญัติมาตรา ๑๗๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นนี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้

คำสั่งของศาลที่ว่าคดีมีมูลให้แสดงผลอย่างชัดเจนประกอบด้วย

จะเห็นได้ว่า ลักษณะพิเศษของศาลคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ

๑. วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว

๒. ไม่นับระยะเวลาหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความและไม่นำกฎหมายเรื่องอายุความล่วงเลยการลงโทษมาใช้บังคับแก่จำเลยที่หลบหนีโทษตามคำพิพากษา
๓. มีบทลงโทษกับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หนีประกัน แม้ัยการสั่งไม่ฟ้อง ศาลยกฟ้อง จำหน่ายคดีหรือถอนฟ้อง
๔. ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือพร้อมชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน คดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาลและให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวน พร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาล
๕. ในการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล
๖. ศาลมีอำนาจสืบพยานหลักฐานกรณีจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง แม้กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกน้อยกว่าห้าปี หรือโทษเบากว่านั้น
๗. ศาลมีอำนาจรับทรัพย์สินที่เกิดจากการกระทำผิด แม้โจทก์ไม่มีคำขอ
๘. จำเลยซึ่งมิได้ถูกคุมขังต้องแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะยื่นอุทธรณ์ หรือฎีกา
๙. การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ต้องผ่านการวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาว่าจะรับหรือไม่

บทที่ ๔ ข้อสังเกตและแนวทางแก้ไข

ในมิติของกฎหมาย ปัจจุบันมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๑/๑ และ ๑๖๕/๒ ซึ่งหน่วยงานของรัฐอ้างว่าออกมาเพื่อคัดกรองการฟ้องปิดปากทำให้คดียุติไปจากศาลได้โดยเร็ว ทว่าในทางปฏิบัติ แม้กฎหมายจะกำหนดให้ศาลสามารถยกฟ้องในชั้นไต่สวนมูลฟ้องได้ แต่ในแนวปฏิบัติตามปกติศาลก็ไม่กล้า ยกฟ้องเพราะไม่แน่ใจว่าเป็นคดีที่ฟ้องโดยมีเจตนาไม่สุจริตหรือไม่ ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนอยู่ดี จึงไม่ช่วย กลับกรองคดีหรือทำให้คดีจบไปโดยเร็ว

ขณะเดียวกันการฟ้องร้องในคดีหมิ่นประมาท ที่มักจะมีการฟ้องทั้งทางแพ่งและอาญานั้น แม้ศาลจะพิพากษาว่า สื่อมวลชนผู้ถูกฟ้องไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา เพราะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์อย่าง ตรงไปตรงมา เป็นการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอันเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่สื่อมวลชนที่ตก เป็นจำเลยจะไม่ได้รับค่าชดเชย ค่าเสียหาย หรือค่าทนายความที่เสียไป

ดังนั้นภาครัฐจึงควรออกกฎหมายฉบับใหม่มาคุ้มครองผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการฟ้องปิดปาก โดยกำหนดวิธีการ ปฏิบัติให้ชัดเจน มีกฎหมายคุ้มครองเจ้าหน้าที่ที่สั่งการไปโดยสุจริต มีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ ตกเป็นเหยื่อจากการฟ้องปิดปาก และมีบทลงโทษของคร้กรัฐ หรือบริษัทใหญ่ที่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือกลั่น แก่ล้างคน หรือสื่อมวลชนที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ชุดคู่ย์ ข้อมูลข่าวสาร

เหมือนกรณีสหรัฐอเมริกา ที่มีกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากในรัฐแคลิฟอร์เนียสหรัฐอเมริกา โดย กฎหมายดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ถูกฟ้องสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาว่าเป็นการฟ้องกลั่น แก่ล้างฟ้องปิดปากได้ และหากศาลยกฟ้องในคดีนั้นเพราะพิจารณาแล้วว่า เป็นการฟ้องกลั่นแก่ล้าง ผู้ที่ตกเป็น จำเลยจะได้รับค่าชดเชยค่าใช้จ่าย ค่าทนายความจากฝั่งโจทก์ด้วย

ระบบยุติธรรมของประเทศไทยควรปิดฝุ่นหาทางชำระกฎหมายว่าด้วยการฟ้องร้องปิดปากกันอีกครั้งหรือไม่ ในเมื่อช่วงปี ๒๕๕๑ ศาลยุติธรรมเคยออกมาเสนอแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อป้องกันการ ใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยมีเจตนาไม่สุจริต แต่ต่อมาถูกคณะรัฐมนตรี ในขณะนั้นสั่งชะลอเรื่องไปก่อน

ในระบบรัฐสภาของไต้หวัน ในปี ๒๕๖๖ พรรคก้าวไกลที่ตอนนี้เป็นพรรคประชาชน ได้เสนอยกร่างกฎหมายที่ เป็นการ คุ้มครองเสรีภาพในการแสดงออกและสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เข้าสู่สภาไว้แล้ว สามารถนำมาปรับปรุงเพิ่มเติมในสาระขึ้นมาได้

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายที่สามารถนำมาปรับปรุงใช้เพื่อต่อสู้กับการฟ้องร้องเพื่อปิดปากสื่อมวลชนและ ประชาชนได้ กล่าวคือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้มีความพยายาม ยกร่าง พ.ร.บ. มาตราการป้องกันการฟ้องคดีปิดปากในความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่และประพฤติมิชอบ พ.ศ... สาระหลักคือปกป้องหน่วยงานรัฐกลั่นแกล้งประชาชน จึงออกแบบกฎหมายว่า ในกรณีที่ใครก็ตามร้องเรียน หน่วยงานของรัฐ แล้วหน่วยงานของรัฐฟ้องกลับ สามารถใช้กฎหมายนี้ในการคุ้มครองดูแลได้

ประการต่อมา ต้องยอมรับว่า ปัญหาใหญ่ของกฎหมายหมิ่นประมาทที่ฟุ้งทั้งแพ่งทั้งอาญา ควรจะมีโทษอะไร และควรจะมีโทษเท่าไร ปัจจุบันกฎหมายกำหนดโทษอาญาไว้สูงสุด ๒ ปี ถือว่า มากไปหรือไม่

นอกจากนี้ หากรัฐไทยยึดหลักนิติธรรม ในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม ถึงเวลาหรือยังที่จะแก้ไขสาระสำคัญของกฎหมายหมิ่นประมาท เพราะคดีหมิ่นประมาทไม่ควรกำหนดเป็นความผิดทางอาญา

เนื่องจากว่า ผู้ฟ้องร้องที่อ้างว่าได้รับความเสียหายจากข้อความที่เป็นการหมิ่นประมาทนั้น สามารถเรียกค่าเสียหายเป็นตัวเงินได้อยู่แล้ว โดยพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าได้รับความเสียหายอย่างไรแต่ปัจจุบันการแสดงความคิดเห็น แสดงข้อเท็จจริง การตั้งคำถาม การวิพากษ์วิจารณ์ ที่เป็นการใช้เสรีภาพในการแสดงออกนอกจากจะมีโทษทางอาญาแล้วยังมีโทษปรับและเรียกค่าเสียหายทางแพ่งได้อีกด้วย

จุดท้าทายในการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นได้ถ้ารัฐมีความกล้าหาญในการตัดสินใจเพื่อยึดหลักนิติธรรม

ดังนั้น แนวทางถึงการป้องกันการฟ้องปิดปาก SLAPP นั้นควรพิจารณา

1. รัฐสภาและรัฐบาลควรออกกฎหมายและนโยบายเพื่อป้องกันการฟ้องคดี SLAPP รวมถึงทำการทบทวนแก้ไขกรอบกฎหมายป้องกันคดี SLAPP ในปัจจุบัน ให้กฎหมายและสามารถคุ้มครองผู้เสียหายจากการถูกฟ้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เปิดช่องให้ศาลสามารถวินิจฉัย เรียก และยกฟ้องคดีที่มีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากได้โดยเร็ว นับตั้งแต่ช่วงแรกของการฟ้องคดี แต่ต้องสร้างหลักประกันโดยชอบธรรมทั้งแก่ฝ่ายผู้ฟ้องและผู้ถูกฟ้องคดี
3. ปฏิรูปกฎหมายที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการฟ้องคดีเพื่อปิดปาก โดยรัฐสภาและรัฐบาลควรยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการฟ้องคดีที่เอื้อต่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกหรือเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างไม่เหมาะสม หรือกำหนดโทษทางอาญาไว้อย่างไม่ได้สัดส่วนกับความผิด
4. ควรศึกษาและนำวิธีพิจารณาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่ให้มีอำนาจในการพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยใช้ระบบไต่สวน และมีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบ รวบรวมพยานหลักฐาน มีอำนาจในการเรียกบุคคลมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสาร เพื่อประกอบการพิจารณาของศาล รวมถึงศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง ดำเนินกระบวนการให้ถูกต้องได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนดตลอดจนการให้อำนาจไว้ในมาตรา ๑๗ ในชั้นการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ถ้ารัฐบาลกล้ามีมติเห็นชอบยกเลิก พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.๒๕๓๔ เพราะเห็นว่าไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกติการะหว่างประเทศ ในปี ๒๕๖๕ โดยจะมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด ๑๒๐ วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป โดยกำหนดสาระหลักใหม่

ใน ๒ กรณี ถ้ามีการส่งจ่ายเช็ค มีการกระทำโดย “ไม่มีเจตนาทุจริต” แต่เช็คไม่สามารถขึ้นเงินได้ เช่น เงินในบัญชีไม่เพียงพอ ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องเนื่องจากผิดสัญญาทางแพ่งได้

แต่ในกรณีที่ผู้ส่งจ่ายเช็คมี “เจตนาทุจริตกระทำไปเพื่อไม่ให้ได้รับเงิน” ให้ถือว่าเข้าข่ายเป็นความผิดทางอาญา ฐานฉ้อโกง ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี หรือปรับไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การปรับแก้กระบวนการที่ใช้ข้อกฎหมายมาปิดปากประชาชน รัฐบาลหรือหน่วยงานก็สามารถปรับปรุงแก้ไขได้หากเห็นว่า สิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยยกระดับภาพพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า

เพราะตามสถิติการฟ้องคดี SLAPP หรือฟ้องปิดปาก มักก่อให้เกิดมุ่นั่นก่อให้เกิดภาวะชะงักงัน” (Chilling Effect) ต่อการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเสรีภาพอื่น ๆ เพื่อระงับหรือขัดขวางการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ โดยกลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อของการฟ้องปิดปากมักจะเป็นกลุ่มบรรดาสื่อมวลชน นักเคลื่อนไหว นักวิชาการ และสหภาพแรงงาน

อ้างอิง

สมควร กวียะ. (๒๕๔๐). สื่อมวลชน : บทบาทหน้าที่ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ. หน้า ๒๒ –๒๓.

วนิดา แสงสารพันธ์. (๒๕๔๘). รายงานการวิจัย เรื่องหลักเกณฑ์และกลไกในการให้ความคุ้มครอง และการควบคุมการใช้สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐. หน้า ๑๐-๑๓.

ทิตศาสตร์ สูดแสน ทนายความจากมูลนิธิศูนย์ข้อมูลชุมชน “ความยากลำบากของการสู้คดี SLAPP ปัญหาการลดรอนสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และพันธกิจของสื่อมวลชนในฐานะผู้ตีแผ่ความไม่เป็นธรรมที่สังคมคาดหวัง”

<https://www.the401.world/tittasat-soodsan-interview/>

สัณหวรรณ ศรีสด คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล <https://theactive.net/news/lawrights-๒๐๒๔๐๕๐๓/>

นายชวรงค์ลิ้มปัทมปาณี การกำกับดูแลกันเองของสื่อมวลชนตามหลักประชาธิปไตย

<https://thecitizen.plus/node/๕๕๐๒๘>: คนทำสื่อ รู้ทัน SLAPP ฟ้องปิดปาก ปิดพื้นที่การสื่อสาร

ราชกิจจานุเบกษาพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบพ.ศ. ๒๕๕๙

<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๕๙/A/๐๘๖/๑.PDF>

ผลงานศาลอาญาคดีทุจริต๓ <https://thaipublica.org/wpcontent/uploads/๒๐๑๘/๐๔/%E๐%B๘%๙C%E๐%B๘%A๕%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%A๘%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%A๕%E๐%B๘%AD%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%๘D%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%๘๕%E๐%B๘%๙๕%E๐%B๘%B๕%E๐%B๘%๙๗%E๐%B๘%B๘%E๐%B๘%๘๘%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%B๔%E๐%B๘%๙๕๓.pdf>